

Per Øverland: Historieglimt 263 – Jon Raudes gate på Lademoen

---

Jon Raudes gate fra Mellomveien mot nord – mai 2019. Foto: Bjørn Lien.

Jon Raudes gate er en kort gatestump som går fra Mellomveien ved Lademoen park og ned til Ulstadløkkveien. Den fikk navnet sitt allerede i 1899, og er kantet av tre til fire etasjers leiegårder fra tidlig 1900-tall. Det er fine gårder i den historiske stil som var vanlig på den tiden. Det fremgår ikke av gatenavnet hvem mannen var. Han var ikke mindre enn erkebiskop i Nidaros. Tvers over parken finner vi en annen gate bare med et mansnavn, Aslak Bolt. Også han var erkebisp i Nidaros. Gatenavnet ble litt langt om tittelen ble tatt med. Lademoen har mange gater som er oppkalt etter biskoper. Enkelte gateskilt har tittelen med, andre mangler den. Navnet på gata ble til på denne måten: Formannskapet hadde foreslått å endre komitéens forslag om biskop Grimelunds gate til biskop Guttorms gate. I bystyret foreslo overlærer Rygh å oppkalle gata etter erkebiskop Jon Raude i stedet. Bystyret støttet Ryghs forslag med 41 mot 26 stemmer. Rygh var historiker og arkeolog, og var overlærer ved Trondhjems katedralskole.

Jon Raude var en av de betydeligste menn som satt på erkebispesetolen i Nidaros. Tilnavnet Raude eller Røde skyldes ganske sikkert at han hadde rødt hår og skjegg. Han hadde også et annet tilnavn. Han ble kalt «hinn stadfasti», den standhaftige eller urokkelige. De historiske kildene lar oss ikke kjenne mannen før vi møter ham som korsbror i Nidarosdomen fra 1253. Han tilhørte altså prestekollegiet der. Ut fra alderskravet for prestevielse kan vi anta at Jon ble født omkring 1223, men han kan godt være født tidligere. Han må ha fått en god utdanning, sannsynligvis ved katedralskolen og i utlandet. Mest sannsynlig var han av en velstående familie som kunne skaffe ham videre utdanning, særlig i latin og teologi. Fra 1266-67 lar kildene Jon tre frem i fullt dagslys. I 1266 fikk han i oppdrag å reise til kurien, sentralkontoret, for kirken i Roma. Han skulle på vegne av erkebiskop Håkon hente hans verdighetstegn, pallium, som normalt overleveres av paven personlig til nye erkebisper. Palliet var en stola vevd av hvit ull med sorte kors. På vegne av erkebispen dro Jon den lange og farefulle veien helt til Roma. Først den nåværende pave Franz avskaffet skikken med at alle erkebisper måtte komme personlig til paven for å motta sitt pallium. Nå innvies de av paven og sendes til erkebispedømmet.

Jons første besøk i Roma skjedde mens Clemens IV var pave (1265-1268). Jon var ikke bare velutdannet og kunnskapsrik. Han var også initiativrik og handlekraftig. Han virket i høymiddelalderen og var tydelig påvirket av de ledende ideologiske tendenser i tiden. Den viktigste tendensen var at kirken ville ha et overordnet ansvar for styringen i verden sammen med de politiske myndigheter. Paven hevdet retten til å veilede keiseren. Grunntanken var at kirkens råd skulle hjelpe til fred i verden. En annen sak var at kirken ville velge og innvie kirker og alle dens tjenere. De politiske myndigheter ville nødig gi slipp på å påvirke bispevalgene og andre kirkelige lederstillinger. Denne kampen mellom keiserdømme og pavekirke toppet seg under keiser Henrik IV i året 1077. Keiseren ville ha innflytelse på valget av kirkelige ledere og ble bannsatt av pave Gregor VII. Det endte i borgen Canossa i Nord-Italia der keiseren gikk sin botsgang og bad paven om tilgivelse som han fikk. Gregor VII's program ble Jon fortrolig med i sitt studium og ved sine besøk hos paven. Det ble også hans program for Nidaros kirkeprovins som var et av de største i kirken.

Erkebiskop Håkon døde i august 1267, og to måneder etter valgte domkapitlet enstemmig Jon til hans etterfølger. Jon dro igjen til Roma og fikk sitt pallium. Han ble av paven innsatt som erkebiskop i katedralen i Viterbo i Italia. Før jul 1268 var han tilbake i Nidaros og sang sin første messe som erkebisp i Domen på juledag. Våren etter var både kong Magnus og erkebispen på plass på Frostatinget. Magnus Lagabøter var sterkt engasjert i å sammenarbeide de norske lovene til en for hele landet. Kongen fikk også medhold av tingmugen til å justere Frostatingslova. Det heter i vedtaket: *«om alle de deler som hører til det verdslige og kongedømmet slik som han synes best»*. Vi ser altså at den første bolken, kristenretten ikke er med i vedtaket. Her møter vi Jon erkebisp. Alt som vedkom kirken skulle kongen holde fingrene fra! Kirken skulle gi lover for egen virksomhet. I en statutt han skrev i 1280 sier han at Gud har skjenket den hellige kirke det privilegium *«at hennes biskoper har lovgivningsrett og domsrett i åndelige saker»*.

I 1273 får Jon samtidig med innbydelsen til kirkemøtet i Lyon året etter, et skriv fra pave Gregor X (1271-1276) om å rapportere inn saker som trenger reformasjon i den norske kirkeprovinsen. Dette fortalte Jon til kongen og de satte seg sammen for å se på aktuelle saker. De forhandlet seg frem til enighet. Jon viste seg som en hard, men likevel smidig forhandler. Avtalen førte til endringer av kongeloven av 1260. Erkebispen gav avkall på at kronen skulle ofres til Hellig Olav ved en konges død. Dessuten frafalt han kongevalget så sant det var en lovlig arving. Denne avtalen ble godkjent av paven 26. juli 1274 under konsilet i Lyon. Jon må ha vært imponert over det store kirkemøtet. Der møtte 1000 prelater, 500 bisper og 70 abbeder. På vei hjem fra konsilet besøkte Jon den franske konge Philip III. Kongen gav ham en gave, et relikvium, med hjem til den norske kongen. Det var en torn av Kristi tornekrone. Det var en meget høyt verdsatt gave i datiden.

Forhandlingene med kong Magnus fortsatte. Det var nok av konfliktpunkter mellom kirke og konge. Fra året 1277 forteller islandske annaler: *«Unighet og noen motsetning mellom erkebiskopen og kongen om den ordning som de ville stadfeste mellom kongedømme og biskopdømme i Norges kongerike, og hadde de noen stevner for å bringe forlik i den saken. Laurentiusmesseaften (9. august 1277) hos barfotbrødrene i Tunsberg forliktes de om alle saker, og for å bestyrke dette satte de opp brev med sine egne segl*

og seglene til alle høvdingene som var til stede.» Dette ble den berømte Sættargjerden fra Tønsberg. I 17 punkter fastslås hver parts rett. I siste punkt får erkebispemenn rett til å slå mynt. Det er funnet en mynt, brakteat, med hans bilde! Myntverkstedet kan en se i museet ved Nidarosdomen. Da kong Magnus døde 42 år gammel og sønnen Eirik ble konge 12 år gammel, fikk Jon problemer med formynderregjeringen. Han måtte rømme landet og døde 21. desember 1282 i Skara i Sverige.